

Tečaj III. V četrtek 27. rožnika (junija) 1850. — **List 26.**

Pomoč v sili.

(Povest.)

Mnogo je krajev, kjer ne more zemlja zavoljo hudega in stanovitnega mraza nič obroditi. Taki merzli in nerodovitni kraji so zlasti pod polnočnim pasom naše zemlje. Tu ni ne plodnih njiv, ne zelenih travnikov, ne sadú polnih vertov. Sem ter tje se le kak smrekov košmerl in kak drug štremlj iz snega moleč vidi, ki se prevelikega mraza skup tuli. Toraj so prebivavci tamošnjih krajev, ker orati in polja obdelovati ne morejo, primorani, si drugače živeža priskerbeti. Skoro vsaki je ribič ali pa lovec. Ribe in divje živali so toraj tudi glavni del živeža prebivavcev po takih krajih. Kako težaven in nevaren da je pridobitek živeža ondotnih prebivavcev, nam kaže tale prigodba.

Neki megleni jesenski dan je bilo. Revni oče se napravi s svojim sinkom na ribji lov. Orodje, ki ga k tej reči potrebujeta, znosita v majhin čolnič. Ker sta se bila več dni od doma zaostati namenila, se tudi za več dni z živežem previdita. Ko sta se z vsim potrebnim preskerbela, stopita v čolnič, in na ravnost proti otoku veslata, ki jima je zavoljo mnogoterega poprejšnjega obiskovanja dobro znan. Dve

celi mili se peljeta po morju, preden do ostrova ali otoka prideta. Proti večeru do ostrova priveslavši, na suho stopita, čolnič kraj vode privežata in ribam nastavita. Zdaj se z rečmi, ki sta jih sabo imela malo pokrepčata, in potem se k pokoju podasta.

Za posteljo jima služi, kakor že dostikrat, takó tudi zdaj prostorna in suha votlina pod sivim robom. Bogu priporočivši se, se na suh mah vležeta. Za odejo porabita svoje kosmate kožuhe. Kmalo oba sladko zaspita. Ko se drugo jutro prebudita, je že beli dan. Urno vstaneta in hitita pogledat, če so se čez noč mreže kaj dobro napolnile. Obilno je sicer rib v mrežah — pa oj! — čolniča ni več na bregu.

Ko sta po noči v votlini sladko spala, je silen vihar čolnič odtergal, ki je bil prerahlo privezan, in razkačeni valovi so ga podili, Bog vé, kam.

Nikakor občutiti, samo misliti si moremo veliko žalost in obup starega očeta in njegovega ljubega sinka. Ves živež, ki sta ga sabo imela, je bil v čolniču, in vse je šlo po vodi. Od kod si hočeta odločena od človeške pomoči na dalnem in pustem ostrovu potrebnega živeža vzeti? Kje pomoči iskati? Žalostna — in vendar pregotova smert jih v tej samiji čaka. — Žalostno zdaj sirotleja po ostrovu sem ter tje tavata, da bi kako zeliše zapazila, s katerim bi se saj tako dolgo preživeti zamogla, dokler jima od ene ali druge strani pomoč ne pride. Pa vse je zastonj. Na vsem otoku ne najdeta nikake rastline, ki bi jo vživati mogla. Kamorkoli se oberneta, je povsod le golo pečovje. Samo okraju vode zasledita sem ter tje nekaj pustega in kislega ločja. V strašnej sili sta bila reveža primorana to pusto in kislo travo vživati, ali pa žalostno gladu konec vzeti. Si žejo ogasiti, sta morala, ker morska slana voda ni za pitje, vsak dan zgodaj po rastlinah roso nabirati. Zdaj sta še le spoznala, kako drag dar božji je kruh in voda. Ali človek tega ne premisli, dokler ima vsega dovolj.

Več dni je že preteklo, od kar sta siromaka na skalni ostrov prišla, in še zmiraj ni od nobene strani pomoči. Sleherni dan se iz visoke skale na morje

ozirata, kakšen čolnič vgladati; ali zastonj se ozirata. Nobeden čolniček noče priplavati, ju v domačijo preseliti. Zdaj pride še le prava. — Več dni sta si svoje revno življenje z ločjem prihranila, pa oj! zdaj še ločja več ni. Kaj nama je zdaj početi? Od kod pomoči pričakovati? — si reveža mislita — samo blede smert zna naji nadlog rešiti, samo ona zamore najne britkosti polajšati.

Žalost in velika lakota starega očeta kmalo takó omamite, da nezmožen pod robom na tla pade. Z otamnenimi in solznimi očmi globoko zdihajoč revni starček na merzlih tléh svojo zadnjo uro pričakuje. Nedolžni sinek pa britke solze zraven svojega dobrega očeta toči, ter na ves glas nebeškega očeta in ljubo mater božjo na pomoč kliče.

Rahlo serčice nedolžnega fantiča ne more dalje gledati muk svojega dobrega očeta, ki v smertnej sili na tléh zdihuje. Toraj se loči od očeta in spleza na visoko skalo. Tu pade pod milim nebom na kolena, povzdigne svoje male ročice proti nebesom, in iskreno vsmiljenega očeta v nebesih pomoči prosi.

In glej! ko pobožni sinek na skali klečé moli, vglada ribški čolnič, ki se v višnjevi daljini po vodi giblje. Na ves glas zdaj fantič na pomoč kliče, in veliko nesrečo in silo mnogotero na znanje daje. Kmalo začujejo ribči v čolniciu klic nesrečnega fantiča. Zató zdaj naglo na ravnost proti ostrovu vesljajo, da bi nesrečna berž ko mogoče smerti oteli.

Ko ribči do ostrova privesljajo, najpred na pol živega očeta, potem njegovega malega sinka z jestvinami, ki so jih sabo iméli, okrepcajo. Potlej ju pa v svoj čolniček vzamejo, in srečno v domovje nazaj pripeljejo. S kolikim veseljem ju je sprejela doma žalostna rodovina, ki je že oba mertva mislila, mi ni treba praviti.

Ant. — vč. —

Od bukvotistva kaj.

(S podobami v dokladi.)

Jelite, mladi bravci! da vas je že večkrat mikalo

vediti, kako se bukve natiskujejo? To vam hočem ob kratkem razložiti.

Ko so znali ljudje že pisati, so začeli misliti, ker je bilo treba kakšne bukve večkrat prepisati, kako bi se to težko delo zljajšalo. Kitajci ali Kinezi pridejo leta 1100 pred Kristusom prvi na misel, pisanje v lesene desčice vrezati, vrezane čerke počerniti in jih nato tolikrat na popir natisnuti, kolikor bukev je bilo treba.

To ravnanje je bilo za ponavljanje že veliko ročniše od pisanja, in Kitajci še dan današnji tako natiskujejo. Ali prebrisanim Evropejcem je bilo to natiskovanje še premudno; zakaj za vsake bukve se je moral pis v veliko desčico vnovič vrezavati, in le ena stran popirja se je mogla natisnuti; ena je morala bela ostati.

Janez Gutenberg iz Mogunca (Mainz) na Nemškem jo prvi zduhta*), bukve tako tiskati, kakor se, kar poglavitno reč vtiče, še zdaj tiskajo, ali mar več za natis sestavljajo. On je leta 1436 po Kristusovem rojstvu prvi poskusil posamezne lesene pismenke, to je klinčke ali stopičke, na katerih verhu so bile čerke izrezane, v versto devati, in jih s črnilom pomazavši, z njimi natiskovati. Da so terdneje stale, znajde primerjeno tiskavnico ali prešo. Leta 1450 se združi z bogatinom Faustom, ki mu je z denarji pomagal. Za pomočnika vzameta duhovna Petra Schöfferja, ki je znal lepo pisati, in kateri je tudi našel umetnost, pismenke liti in sicer iz pomešane rude, da niso pismenke za tisk premehke, ne preterde, da bi popir prerezovala. Tudi tiskarsko črnilo je on našel.

Ali Gutenberg se s samopridnim Faustom spre, se móra 1455 od njega ločiti, in vmerje 1468 brez hvale za svojo najdbo. Leta 1457 so prišle prve natisnjene bukve (latinski psalmi) na svetlo. Naj bolj so se ljudje čudili nizkeji ceni svetega pisma, ki je bilo pisano tako drago. Fausta, ki ni hotel umetnosti razodeti, za coper-

*) Duhtati (po domače tuhtati), iz besede „duh“, ne iz „dichten.“

nika razglasijo. (Taka je pri priprostih ljudeh še dan danes; če kakšne reči ne previdijo, je že copernija). Leta 1462 pa je sovražnik mesto Mogunec siloma vzel; Faustovi pomagavci so iz mesta izbežali in bukvolitstvo se je poljski Evropi razprostil.

(Dalje sledi.)

Ris (tiger).

(S podobo v dokladi.)

Ris je levove visokosti, pa dalji od njega, mački podoban, toraj se tudi mačjemu rodu prištevá.

Dlake je lepe rudečkasto-rumene s progami; rep je rumenkasto-bel s črnimi obročki.

Kakor je ta zvér lepa, tako je strašna in kervoločna. Že risov temni pogled te skoraj omami; jak (močan) pa je ris takó, da lahko konja na herbtu nese in s človekom v gobcu skokoma beži. Posebno mu ljubi gorka kerv; toraj vtika glavo rad globoko v vmorjeno žival, ktereji tudi, če vtegne, najpred gorko kerv izpije, potlej še le jo razterga in meso požre. Grozovitno je to kervi žejno zvér viditi, ko ji kervavi jezik iz gobca s strašnimi zobmi nasaženega visi; ali vsako misel preseže razkačenost zdraženega risa.

Domá je v Afriki in Azii. Živi v goščavah, v gormovju in visokej travi pri vodah. Žival, ki se je misli lotiti, sledi po mačje potuhnjeno z repom mahljaje, in jo iz daleč zaskoči. Ris človeško kerv pokusivši, je na njo potem, kot lev veliko bolj lakomen. Pripetilo se je že, da je ris izsred verste jahačev človeka s konja potegnul, in jo z njim tako naglo pihal, da ga niso mogli doteči.

Risov glas je strahovitno ručanje ali rujojenje. Ona dobí vsako leto po 2, 3 mladiče, ki jih neizrečeno ljubi. Gorje mu, kdor bi ji hotel kterege vzeti! On pa požre večkrat kterege svojih mladih. Čeravno se ris puške manj boji od drugih zverin, ga vendar s kakšno iznenadno stvarjo lahko vsaj za nekoliko časa preplašiš. Na Ben-

galskem v Azii je sedelo več ljudi pri vodi. Nevidoma se prikrade ris. Angležica, ki ga k sreči vglada, ko je ravno mislil na nekoga skočiti, razpne naglo svojo solnčnico, in plane proti njemu. Ris se vstraši in zbeži. — Mladi se lahko privadijo; vendar se gre privajenega risa veliko bolj bati, kot leva.

J. Navratl.

Ognjene gore.

(S podobo v dokladi.)

Ognjene gore imenujemo take, ki znotraj gorijo in včasih strašan ogenj, perhavko, kakor dež, kamenje, ki po več milj daleč ferči, in druge ognjene reči iz sebe mečejo ali bljujejo. Take gore so večjidel pri tleh obširne, pri verhu pa osaste ali špičaste, kjer je tudi bljuvavnik, to je luknja, skozi katero ogenj mečejo. Učeni pravijo, da je v takih gorah več vnetljivih reči, ki znotraj goré, ali se vsaj topé. Dostikrat mine več let, da drugega ne vidiš, kot iz bljuvavnika kaditi se, in znotraj bobneti, kakor bi gromelo. Sčasoma pa se dim, puh in bobnenje narašča, in bljuvavnik začne imenovane snutke z nepopisljivo silo iz sebe bruhati; večkrat se gora potrese, in visoki stebri dima in plamena se prikazujejo. Kot ognjena reka se razliva stopljena, vroča tekočina, „lava“ imenovana po gori navdoli, dokler se v morje zlije, ali se pa sterdi in obstoji. Večjidel so take gore blizo morja.

Naj imenitniše so: Vezuv blizo Neapeljna na Laškem ali Talijanskem, Etna na Sicilijanskem, Hekla v Islandii.

Od Vezuva (poglej njegov bljuvavnik v dokladi) se bere, da se je bil leta 79 po Kr. rojstvu prvič odperl, in tako neizrečeno bljuval, da je perhavka (pepel), tri bližna mesta (Herkulan, Pompej, Štahje) z ljudmi vred zasula. Še le pred malo leti so do teh treh mest prikopali in veliko človeških kostnakov in drugih znamenitnih reči po zasutih hišah najdlji.

O r e l.

(S podobo v dokladi.)

Orel je lepa berhka ptica. Živi večjidel po gorah, in je tako močan, da majhino dete s svojimi ostrimi kremplji v višine odnese, sebi ali svojim mladičem lakoto pregnati. Sicer mu so v živež sernice, lisice, gosi, zajci i. t. d. (Poglej ga v dokladi, kako ravno revnega zajca mesari).

Ako ga od konca ene perutnice do konca druge meriš, je skoraj osem čevljev dolg, in zamore iz med vsih ptic naj vikše letéti. Zato se imenuje ptičji kralj.

Kratka slovnica slovenskega jezika.**§. 13. — III. sklanja.**

(Dalje.)

3) Kjer se v višebrojnem rodivniku dve, ali več težko izgovorljivih soglasnic nabere, se polglasnica (e) med nje postavi; n. pr. okno, óken, védro, véder, kladvo, kladev, namesto: ókn, védr, kladv i. t. d.

4) Po č, j, š, ž *) se premenita končaja -om, -oma v em, ema, kakor pri moških; n. p. z dvoriščem, dvoriščema, namesto: z dvoriščom, dvoriščoma i. t. d.

5) Drevó, koló, peró, teló, slovó in druga imena srednjega spola, ki se na koncu tudi s pótegnjenim ó izgovarjajo, dobivajo rada pred končnico sklanje es; n. p. koló, kolesa, peró, peresa i. t. d. Oko in uho sklanjamo: očesa, očesu, ušesa, ušesu i. t. d. — Če se od obeh očés govori, se sklanja v višebroju: 1. očí, 2. očí, 3. očém, 4. očí, 5. (pri) očéh, 6. z očmi. — Če se pa od dveh ali več posameznih očés govori, in od tako imenovanih kurjih, rečemo dvobrojno očési, višebrojno očésa. **)

Nebó (v ustih) dobi skozi in skozi es; n. p. nebo, nebesa i. t. d.; nebo (prebivališče zveličanih) pa dobi es le v višebroju: nebésa, nebéš i. t. d., v edinobroju pa ne, n. p. nebo, neba i. t. d.

*) Eni prištevajo tem štirim tudi c.

**) V edino- in dvobroju se slišite imeni oko in uho tudi praviloma sklanjati; n. p. oko, oka, uho, uha i. t. d. (Murko str. 24.)

6) Déte, tele, pišče, prasè imajo namesto rednega višebroja tudi: deca, télci, piščanci, prásci.

(Dalje sledi.)

Turški kruh.

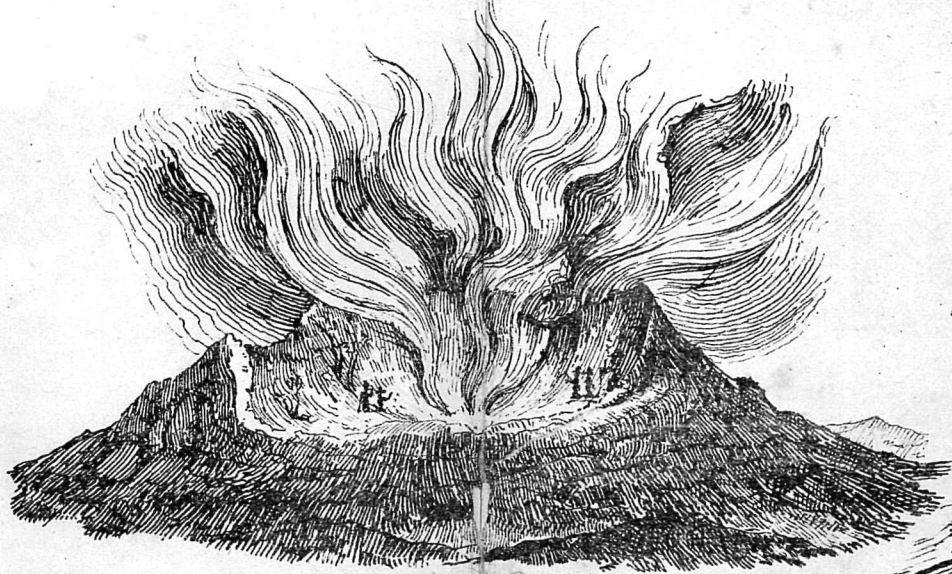
Na Turškem in v malej Azii ne jedó ponavadno s kvasom narejenega (vzhajanega) kruha, ampak tako pripravljenega: Kolikorkrat kruha primanjka, pomoči žena ali mož po tri, štiri pesti večjidel ječmenove moke z vodo in to testo malo vmesi. Temčasi se že greje železna tanka ploščica nad žarjavico. Na to ploščico se položi skoraj tako tanko, kakor mlinec zgnjeteno testo, in čez malo časa je hlebček spečen. Beremo, da je tak kruh, iz pšenične moke narejen, boljega okusa od vsakega drugega. En mož pojé na dan lahko po pet, šest takih mlinec, ki pa niso terdi, kot naši; otroci hočejo tudi jesti imeti, in tako potratí gospodinja polovico časa samo kruh pečé.

Sveta grál.

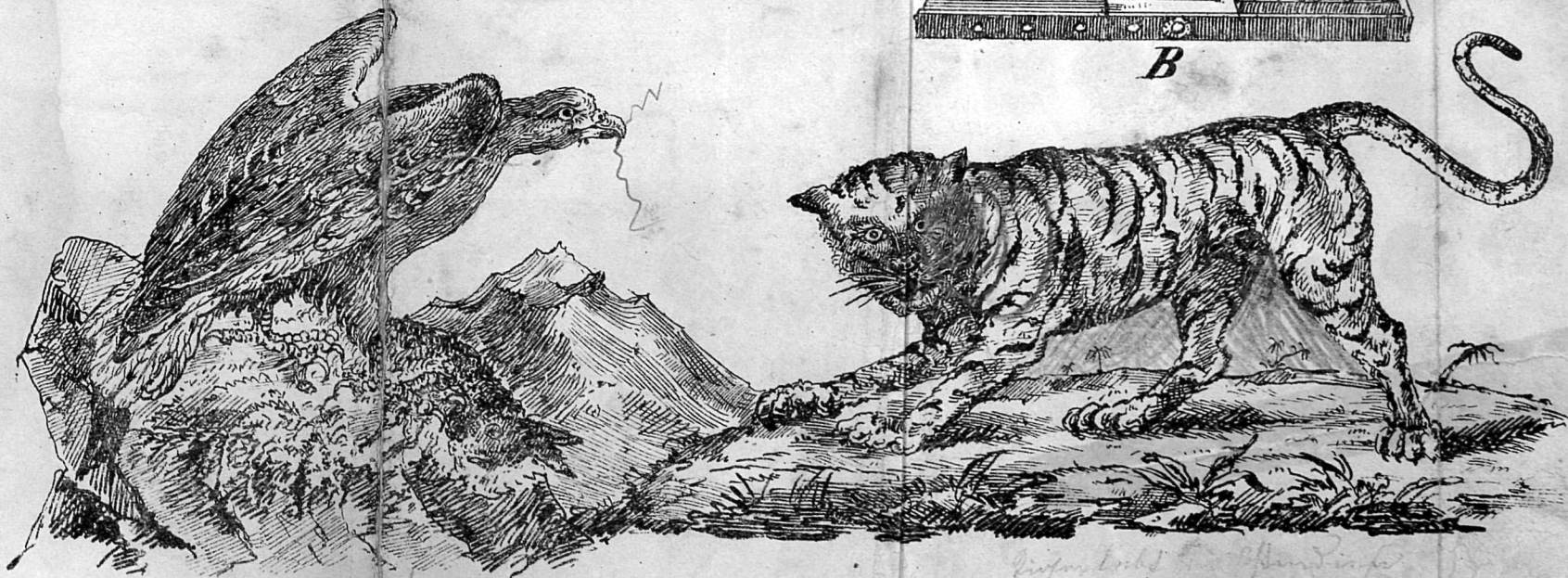
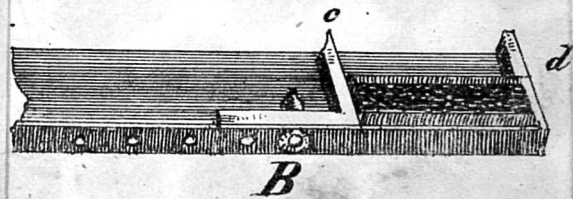
Tako imenujejo skledo, v kateri je bil pri Jezusovej zadnji večerji kruh, ktereга je Izveličar nekoliko za ustanovitev svetega rešnega telesa vzal. Veliko cerkev je terdilo to imenitno posodo imeti; zdaj pa razglasujejo Genuezi na Talijanskem, da so oni pravo iz jutrove dežele dobili.

Slovensko-ilirski slovník.

<i>Dár, dár.</i>	<i>Dávi, danas jutros.</i>
<i>Dáritev, žertva.</i>	<i>Dáviti, dáviti.</i>
<i>Daríli, dariti.</i>	<i>Dávek, námet. pòrez.</i>
<i>Darivec, darovavec, darov-</i>	<i>Dávni, a, o, dávni, a, o.</i>
<i>nik.</i>	<i>Dávnost, dávnost.</i>
<i>Darovánje, darovánje.</i>	<i>Dávor (vojaški bog starih</i>
<i>Darováti, darováti.</i>	<i>Slovanov), Dávor.</i>
<i>Dati, dati.</i>	

Vezuvor bljavnik.

Orel.

Ris.